

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה ליישום דוח קרמניצר

מרכז יצחק רבין
The Yitzhak Rabin Center

יום הזיכרון השלושה-עשר ליצחק רבין

הצעות לפעילות חינוכית נלווית לכרזה

ביום י"ב בחשוון תשנ"ו, 4 בנובמבר 1995, בסיומה של עצרת, נרצח ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין. הרצח הכה בתדהמה את החברה הישראלית והטיל צל כבד על חיינו כחברה דמוקרטית.

הדמוקרטיה הישראלית מתאפיינת בשנים האחרונות בתופעות מתרחבות והולכות של אדישות מצד אזרחים רבים כלפי החברה וכלפי המערכת הפוליטית (אדישות הנובעת פעמים רבות גם מתחושות מיאוס וניכור). מאידך, רבים מאוד בחברה הישראלית מגלים מעורבות רבה במערכת הפוליטית או בניסיונות לפתור מצוקות חברתיות. יש כאלו המרגישים מעורבים מאוד, אך מתוסכלים מתוצאות לא מספקות של פעולותיהם.

השנה נבחר הנושא "מאדישות למעורבות" בחירה המאפשרת דיון ברצף בין שני הקטבים הללו בתחומי חיינו השונים: הפוליטי, אידיאולוגי, לאומי, דתי או החברתי, כלכלי, אזרחי.

בכל אחד מן התחומים הבירור יכול להיות שונה ונובע ממעגלי ההשתייכות האישיים/קהילתיים של המשתתפים בדיון.

מטרת הליבון של מושגים אלו היא להבין את השפעתה ההרסנית של אדישות אזרחית על המערכת הדמוקרטית, ולבסס את ההכרה בחשיבות מעורבות הרקמה המשותפת לחיינו בחברה הישראלית.

מדי שנה, לקראת יום הזיכרון, מתקיימת תחרות סטודנטים במחלקה לתקשורת חזותית ב"שנקר" - ביה"ס הגבוה להנדסה ולעיצוב ובשיתוף המחלקה לחינוך במרכז רבין, אשר במסגרתה יוצרים הסטודנטים כרזות לציון יום הזיכרון ליצחק רבין. הכרזות מתייחסות לרצח רבין ולהשלכותיו על החברה הישראלית. הן מבטאות סוגיות אלה מנקודת ראות אמנותית ואישית ונוגעות באירועים העוברים על החברה הישראלית מאז הרצח.

הכרזה המצורפת למערך זה נבחרה ליום הזיכרון ה-13.

הצעות לפעילות חינוכית נלווית לכרזה:

- פעילות פתיחה (צוות חינוכי, בתי ספר: יסודי, חט"ב, חט"ע)
- פעילות עומק: "מאדישות למעורבות" - דיון בעקרון ריבונות העם כבסיס הרעיון הדמוקרטי, ובצורך לעבור מאדישות למעורבות על מנת למנוע את התפוררות יסודות הדמוקרטיה הישראלית (חט"ב, חט"ע)

פעילות פתיחה

מטרות

- לדון במשמעות יום הזיכרון ליצחק רבין בחלופ שלוש עשרה שנים
- לעמוד על מגוון הרגשות והעמדות כלפי יום הזיכרון בחברה הישראלית.
- לדון בהשלכות הרצח על החברה ועל הדמוקרטיה הישראלית.

עזרים

חוק יום הזיכרון ליצחק רבין (ניתן למצוא באתר מרכז יצחק רבין) www.rabincenter.org.il

א. לצוות החינוכי

בכרזה שנבחרה ליום הזיכרון ה-13 כתובים משפטים ברוח החוק ליום הזיכרון ליצחק רבין. המשפטים מזמנים דיון פתוח במשמעות האישית והרגשית של יום הזיכרון עבור כל אחד מאיתנו.

בירור בקרב צוות המורים הינו שלב חשוב לקראת תכנון הפעילות החינוכית ליום הזיכרון בבית הספר.

דיון ראשוני סביב הכרזה ליום הזיכרון ה-13

- מהו המסר שמעבירה לכם הכרזה? מהי עמדתכם ביחס לתגובות השונות שעולות במליאה.
- מהם המסרים הגלויים והסמויים העולים מן הכרזה? כיצד המטאפורה של הכרזה מעצימה את המסר הסמוי של הכרזה?
- מהי האמירה החברתית של הרקמה?

למנחה – ניתן להקריא או לכתוב על הלוח את דבר יוצרת הכרזה בדבר המסר שביקשה להעביר והאמצעים החזותיים בהם השתמשה לשם חיזוק המסר. דבר היוצרת מופיע בערכה זו בעמוד 6.

- האם הכרזה מעוררת בך זיכרון, חוויה שהיית רוצה לשתף את האחרים?
- האם הופתעתם מדברי המשתתפים? על אילו נושאים ישנן הסכמות? מה מעורר מחלוקת? למנחה - ניתן להתייחס להיבטים ומסרים שונים העולים מן הכרזה:

  1. באילו חומרים השתמשה היוצרת בהכנת הכרזה? (סדין, רקמה)
  2. מה המשמעות של בחירת החומרים הללו? כיצד הם מסייעים בהעברת המסר של הכרזה?
  3. האם הכיתוב בכרזה אחיד? כיצד הוא משתנה? מה המשמעות של השינוי בכיתוב? מה מסמל השינוי? (התפוררות, כרסום, זליגה, משהו שדוהה, נמחק, משהו שצריך לתקן)
  4. מה לדעתכם ניסתה היוצרת לומר ביחס למשטר הדמוקרטי בישראל? על מה ניסתה להתריע? הביאו דוגמאות מחיי היום יום לאירועים או לתופעות המאיימות לפורר את הדמוקרטיה (למשל, אי-ציות לחוק, פגיעה בקבוצות חלשות, : שחיתות שלטונית, התנערות השלטון מאחריות לחיי האזרחים)
  5. הכיתוב נשען על חוק יום הזיכרון ליצחק רבין. התחושה של זליגה מציפה סוגיות כגון זליגת שלטון החוק, התמוססות זיכרון הרצח ומשמעותו בחברה דמוקרטית
  6. חלקו הראשון של הכיתוב המתייחס ליצחק רבין לא נפרם. החלק המציין את חשיבות הדמוקרטיה וסכנת האלימות הולך ונפרם. מה המשמעות של הדבר? (יום הרצח או יום הנרצח)
  7. האם יום הזיכרון ליצחק רבין מסמל עבורנו את התפוררותה של הדמוקרטיה הישראלית?

בעקבות הדיון בכרזה -

- מהם לדעתכם, הקשיים או האתגורים שמעורר העיסוק ביום הזיכרון ליצחק רבין בחברה הישראלית בכללותה?, בבית הספר?
- מה נשכח עם הזמן? מה התפורר? אילו תחושות מלוות אותנו עוד היום?
- לאור כל האמור לעיל, מהן המשמעויות החינוכיות-חברתיות שאנו מבקשים להעניק ליום זה? למנחה, לפניך שני ציטוטים המתייחסים למעגלי ההקשר של רצח יצחק רבין. ניתן לקרוא את המשפטים בפני המליאה.

ב. מיכאל בהתייחסו ליום הזיכרון כתב את הדברים הבאים:

"למען האמת, י"ב בחשוון כלל אינו צריך להיות יום של אבל, וגם לא יום של התייחדות עם זכרו של אדם כלשהו. משמעותו האמיתית היא מחשבתית ולא רגשית. עניינינו האמיתי הוא ברצח, ולא נרצח. אלה הממקדים אותו באיש שמת, מבטיחים כי תוך זמן קצר יהפוך היום הזה למטרד מייגע, ומחמיצים את ההזדמנות- שגם היא קצרת תוחלת ימים – לנסות להפיק מן המעשה הנורא הזה את שמץ הלקח ההיסטורי והחינוכי שעדיין ניתן להפיק ממנו..."

"לרצח רבין צריך להיות תפקיד מכוון בזהות החברה הישראלית. יש לו תפקיד חשוב בתשובה לשאלה איזו חברה נוצרת בארץ. הרצח היה הניסיון הבוטה ביותר להשפיע על הכרעת היסוד של הציבור הישראלי שלא בדרך דמוקרטית... יש לזכור את הרצח.. בגלל הצל הארוך שהוא מטיל על החברה ועל המשטר שבהם אנו חיים.. (פרופ' אבישי מרגלית " איך נזכור את יצחק רבין" מתוך, רצח פוליטי- רצח רבין ורציחות פוליטיות במז' התיכון, 1998")

מידע למנחה: העשרה

הסוציולוגית ד"ר ורד ויניצקי סרוסי, חוקרת העוסקת בתהליכי הבניית זיכרון קולקטיבי, מיישמת את התבנית על רצח יצחק רבין ומציעה שלושה מעגלי התייחסות להמחשת ההנצחה והזיכרון:

1. המעגל הראשוני, הפנימי ביותר – מעגל גיבור הסיפור (פרוטאגוניסט) – ההנצחה מתמקדת בקורות חייו של יצחק רבין.

2. המעגל האמצעי – התרחשות מעשה הרצח: יצחק רבין נורה 3 יריות בגבו ע"י מתנקש, (העצרת בכיכר, ההודעה של איתן הבר)

3. המעגל הרחב – ההקשר החברתי/הסטורי/אידאולוגי/פוליטי/דתי: מחלוקות ושסעים בחברה הישראלית, עקרונות הדמוקרטיה, חופש הביטוי, מנהיגות ושלטון החוק, תהליך השלום ועוד.

הדיון החינוכי סביב שלושת המעגלים מסייע בהתמודדות עם השאלה: במה נעסוק ביום הזיכרון?

המעגל השלישי מזמן את האתגרים והויכוחים העמוקים לגבי השלכות העכשוויות של רצח יצחק רבין עלינו כחברה, תוך התייחסות לעתיד ולמשמעות של היום בזיכרון הקולקטיבי הישראלי. הבחירה במעגל הראשון מתמקדת בדמותו של רבין, חייו ופועלו והמעגל השני – המעשה מתמקד ברצח עצמו בלבד.

ההתייחסות לשלושת המעגלים באה לידי ביטוי בחוק יום הזיכרון שמציין את זכרו של יצחק רבין ואת חשיבותה על הדמוקרטיה וסכנת האלימות למדינה ולחברה.

ב. פעילות לתלמידים (כיתות ה'-ו', חט"ב, חט"ע)

עזרים

חוק יום הזיכרון (ניתן למצוא באתר מרכז יצחק רבין) www.rabincenter.org.il
כרזות ליום הזיכרון משנים קודמות:

"יהיה בסדר" – יום הזיכרון ה-12

<http://www.rabincenter.org.il/SiteCollectionImages/shenkar/2007/DSCF0869%20יהיה20בסדר.JPG>

"דמוקרטיה" – יום הזיכרון ה-11

<http://www.rabincenter.org.il/SiteCollectionImages/shenkar/2006/anatshtainer.jpeg.jpg>

"לא תשכח" – יום הזיכרון ה-10

<http://www.rabincenter.org.il/SiteCollectionImages/shenkar/2005%20לי20שלמן.jpg.%201>

שלב א': מליאה

התבוננות בכרזה – סבב תגובות/ מחשבות (10 דק')

שאלות לדיון:

מה המסר של הכרזה? (מומלץ לרשום על הלוח את דברי התלמידים)

מה כתוב בה בבירור? איזה חלק מן הכיתוב התקשיתם לקרוא?

הכיתוב ה"מתפורר" בכרזה מתייחס לדמוקרטיה הישראלית, מה מסמלת לדעתכם ההתפוררות?

מאיין לדעתכם לקוח הכיתוב שמופיע בכרזה? מי חיבר אותו?

(המנחה יחלק את נוסח החוק ליום הזיכרון ואת הכרזה "לא תשכח")

שלב ב': קבוצתי

א. המנחה יחלק את המליאה לקבוצות עבודה בנות 4-5 משתתפים.

הקבוצה תדון במגוון התגובות הרשומות על הלוח, כפי שעלו בדיון הקודם במליאה

(אפשר להתייחס לכרזה "לא תשכח" שעוצבה ביום הזיכרון ה-10) או בכרזות נוספות שהוזכרו

לעיל

ב. כל קבוצה תנסח כותרת לכרזה ליום הזיכרון ה-13.

שלב ג': מליאה

כל קבוצה תציג את הכותרת שבחרה ליום הזיכרון ה-13 ותסביר את השיקולים לבחירתה.
- האם יש דמיון בין הכותרות השונות? מהם המסרים העיקריים שהופיעו במרבית הכרזות?
- האם לדעתכם, קבוצות שונות בחברה הישראלית היו חושבות על כותרות אחרות?
המנחה יקרא ו/או יכתוב על הלוח את דבר יוצרת הכרזה, נטלי קירילוב:

"בכרזה, בחרתי להתייחס לשימור הזיכרון אחרי הרצח.

ישנה סתירה בין המיסוד הפורמאלי של הזיכרון ומורשתו, לבין ההתממשות שלו במציאות.

בחרתי לרקום חלק מחוק יום הזיכרון ליצחק רבין כביטוי לאותו הנסיון לשמר להטביע ולהפוך מילים לפיזי. הפרימה מסמלת את חוסר העקביות של מה שנעשה בחברה הישראלית, 13 שנה אחרי, ואת הסכנות הטמונות בפרימת הערכים המכוננים את החברה.

כמו כן, הרקמה מתכתבת עם רקמות התפילין ומוסיפה משמעות נוספת מעולם האסוציאציות הדתי-יהודי."

- מדוע לדעתכם בחרה היוצרת להביע מסר זה? על מה היא מבקשת להתריע?

- כיצד תורם העיצוב האומנותי להעברת המסר?

- מה אנחנו כחברה, יכולים לעשות למניעת התפוררות הדמוקרטיה....?

- בליל הרצח, 4.11.95, בנאומו האחרון בכיכר אמר יצחק רבין: אלימות היא כרסום יסוד הדמוקרטיה הישראלית. יש לגנות אותה, להוקיע אותה, לבודד אותה – זו לא דרכה של מדינת ישראל.

מדוע האלימות מאיימת על הדמוקרטיה? יש כמה תופעות שיכולות לאיים על הדמוקרטיה, מדוע בחר יצחק רבין להזכיר דווקא אלימות? למה התכוון כשאמר "זו לא דרכה של מדינת ישראל"? מה משמעות דבריו 13 שנה אחרי?

'מאדישות למעורבות' – הצעה לפעילות חינוכית נלווית לכרזה

הפעילות המוצעת עוסקת בדיון בעקרון ריבונות העם כבסיס הרעיון הדמוקרטי, ובצורך לעבור מאדישות למעורבות על מנת למנוע את התפוררות יסודות הדמוקרטיה הישראלית.

קהלי יעד

חטי"ב וחטי"ע

משך זמן

שעתיים

מטרות

לדון במהותה של אזרחות פעילה ודמוקרטיה משתתפת.

לעמוד על החשיבות בעקרון שלטון העם במשטר דמוקרטי.

לבחון אילו עקרונות וערכים דמוקרטיים קיימים בדמוקרטיה הישראלית.

לעודד מעורבות אזרחית כאמצעי לחיזוק התרבות הדמוקרטית בישראל

לדון בחשיבות חיזוק הדמוקרטיה הישראלית בכלל, ולאור רצח יצחק רבין בפרט.

עזרים

חוק יום הזיכרון ליצחק רבין

כרזת "שנקר"

כרטיסיות "אנשים ותפוח האדמה שלהם"

דף מושגים

כרטיסיות מידע לפעילות עומק: עקרונות בדמוקרטיה

שלב א': תרגיל פתיחה:

משחק "אכפת לי ומה אני עושה בעניין?" בחינת עמדות מול עשייה

התלמידים יעמדו בשורה, זה לצד זה.

המנחה יקריא לתלמידים משפטים, המשקפים עמדות. אם הם מסכימים לעמדה עליהם לצעוד צעד אחד קדימה, בסיום הקראת כל המשפטים יסמן המנחה את נקודת הסיום של כל תלמיד. שוב חוזרים לנקודת ההתחלה (או לחלופין נשארים באותה נקודה והולכים צעד אחורה), המנחה מקריא משפטים המשקפים עשייה (כמובן אל מול העמדות שנאמרו בחלק הקודם), על כל הסכמה יצעד התלמיד צעד אחד, ובסיום עליו לסמן את הנקודה אליה הגיע. כל אחד בודק את הפער בין העמדות לבין העשייה עפ"י הסימונים על הרצפה.

משפטי העמדות

- צריכת תקשורת – לקרוא עיתונים, לראות או להאזין לחדשות - חשובה עבור כל אזרח במדינה דמוקרטית.
- במדינה דמוקרטית חשובה מאד השתתפות האזרחים.
- דמוקרטיה משמעה שנציגי העם הנבחרים פועלים בשם הבוחרים ולכן חשוב שיהיה קשר בין בוחרים ונבחרים.
- בדמוקרטיה האזרחים חייבים להכיר ולהבין את המערכת השלטונית.

משפטי העשייה

- בשבוע האחרון קראתי עיתון, צפיתי בחדשות או האזנתי לרדיו. (לא רק מוזיקה...)
- בשנה האחרונה השתתפתי בהפגנה, עצרת או הבעתי עמדותי הפוליטית-חברתית בדרך כלשהי.
- בשנה האחרונה פניתי לחבר כנסת, עירייה או נציג ציבור אחר בעניין כלשהו.
- צעד/י קדימה אם את/ה מכיר/ה את שיטת הבחירות הנהוגה בישראל.

(ניתן להוסיף משפטים נוספים.)

דין במליאה

- סביר שיתגלה פער בין הנק' אליה הגיעו בתום סדרת השאלות הראשונה לבין זו שאליה הגיעו בתום סדרת השאלות השנייה, הנוגעת לעשייה עצמה.
- מדוע קיים הפער? (עצלנות, חוסר אמונה ביכולתי להשפיע, היעדר הנהגה, סדרי עדיפויות, חוסר זמן, חוסר עניין, יותר קל לדבר מאשר לעשות...)
  - האם הופתעתם לגלות שקיים פער בין הרצוי למצוי?
  - להערכתכם, האם תוצאות המשחק בקבוצה שלנו מייצגות את המצב בכלל החברה?
  - האם לדעתכם קבוצות שונות (מבוגרים, ילדים, עולים, ותיקים) תגענה לתוצאות שונות?
  - עד כמה יש לנו את הכוח לצמצום הפער, ומה תפקידנו בהקשר זה?
- מה הן ההשלכות החברתיות והפוליטיות של פער בין עמדות ובין עשייה בכל הקשור לחוסנה ומהותה של הדמוקרטיה?

למנחה – לפניך נתוני הסקר בנושא: עניין ומעורבות בני הנוער (מתוך "מדד הדמוקרטיה

הישראלית 2004, המכון הישראלי לדמוקרטיה)

כל כמה זמן אתה מתעדכן בנעשה בפוליטיקה דרך הטלוויזיה, הרדיו או העיתונות?

(כל יום או כמה פעמים בשבוע) – 56%

-באיזו מידה אתה מתעניין בפוליטיקה?

(במידה רבה או במידה מסוימת) - 50%

-באיזו מידה אתה נוהג לשוחח עם חבריך ועם בני משפחתך על עניינים פוליטיים?

(במידה רבה או במידה מסוימת) - 55%

שאלה לדיון: הנתונים המובאים לעיל נוגעים לתחום הפוליטי – באם לדעתכם בסוגיות חברתיות-קהילתיות התשובות תהיינה שונות?

רצ"ב: לינק ל"מדד הדמוקרטיה הישראלית 2004"

http://www.idi.org.il/PublicationsCatalog/Pages/BOOK_7055/Publications_Catalog_7055.aspx

שלב ב': : אנשים ותפוח האדמה שלהם

לפניכם שש תמונות המתארות שישה מצבים חברתיים שונים. בכל תמונה ניתן לראות שלוש דמויות זהות ודמות מושחרת אחת העוסקות בפעילות משותפת. המנחה יפזר/יתלה את ששת התמונות "אנשים ותפוחי האדמה שלהם" המצורפות. כל משתתף יחשוב על סוגיה או נושא אחד בחייו האישיים שבו הוא מעורב/פעיל/יוזם/נושא בנטל המשימה (למשל, מצב 1 או 4) וסוגיה או נושא נוסף שבו הוא לוקח תפקיד פסיבי. (למשל מצב 5 או 6) במליאה, יספרו המשתתפים על הסוגיות שבחרו להתייחס אליהן באמצעות הציורים. (לדוגמא: תנועת הנוער שלי מאד חשובה לי, וכאשר יש לנו משימה משותפת בתנועה אני תמיד פעיל ועוזר באופן שווה. לעומת זאת, בבית אני נוטה לעזור פחות..) בשלב השני, נבקש מהמשתתפים להתייחס לתפוח האדמה כאל "הדמוקרטיה שלנו". נבקש מהמשתתפים לבחור את הציור המייצג, לדעתם, את דגם הדמוקרטיה הרצוי (הטוב ביותר) והמצוי (הקיים היום בישראל).

שאלות לדיון

- האם יש ציור שזכה לרוב קולות כמודל הדמוקרטי הטוב ביותר? אם כן ואם לאו, מדוע?
  - מהי המשמעות של "נשיאת הנטל" המשותפת?
  - האם אזרחות פעילה והשתתפות דמוקרטית הן זכות או חובה?
  - מה עלול לקרות לדמוקרטיה שלנו אם פחות ופחות אזרחים ייקחו בה חלק פעיל?
  - מה יקרה אם כל אחד ירצה לקחת חלק פעיל בכל נושא וכל הזמן? האם זה אפשרי?
  - כיצד מתמודדת הדמוקרטיה המודרנית עם האפשרות הנ"ל?
- למנחה - תרגיל תפוחי האדמה מהווה בסיס לדיון במושגים מרכזיים כגון דמוקרטיה משתתפת, דמוקרטיה של נציגים, ריבונות העם, אנרכיה ועוד. (דף מושגים מצורף כנספח לפעילות זו) במהלך הדיון, רצוי ומומלץ להעלות את המושגים המתאימים על הלוח או לחלקם ככרטיסיות מושגים למשתתפים.**

פעילות עומק: עקרונות והיבטים בדמוקרטיה - למידה מתוך טקסטים

לפניכם מספר טקסטים מפי הוגים שונים המתייחסים להיבטים שונים של משטר דמוקרטי. בקבוצות למידה, תדון כל קבוצה בטקסט שלפניה ותרשום לפניה את העקרונות ו/או הרעיונות המרכזיים בטקסט המאפיינים מדינה ומשטר דמוקרטי. למנחה: מומלץ לרשום על הלוח את העקרונות וההיבטים השונים העולים מן הטקסטים. בעת כתיבה, ניתן להבחין בין עקרונות פרוצדוראליים (הפרדת רשויות, שלטון חוק) ובין עקרונות מהותיים ואף רגשיים.

שאלות לדיון

- לדעתכם, מה מבין העקרונות השונים מתקיים בדמוקרטיה הישראלית כיום?
  - מה מבין העקרונות השונים לא מתקיים, מדוע?
  - האם אתם חשים שהדמוקרטיה הישראלית היא אכן "שלטון העם"?
  - על כתפיו של מי מוטלת האחריות לחזק את העקרונות הדמוקרטיים שדיברנו עליהם עד כה? כיצד ניתן לעשות זאת?
  - הביטו בכרזה שלפניכם – מהו המסר העולה מהכרזה?
- למנחה - ניתן להתייחס להיבטים שונים ומסרים שונים העולים מן הכרזה:**
8. הכיתוב הרקום מסמל רקמה מתפוררת. האם זוהי הרקמה החברתית והדמוקרטית שלנו?
  9. הכיתוב נשען על חוק יום הזיכרון ליצחק רבין. התחושה של זליגה מצידה סוגיות כגון זליגת שלטון החוק, התמוססות זיכרון הרצח ומשמעותו בחברה דמוקרטית
  10. חלקו הראשון של הכיתוב המתייחס ליצחק רבין לא נפרם. החלק המציין את חשיבות הדמוקרטיה וסכנת האלימות הולך ונפרם. מה המשמעות של הדבר? (יום הרצח או יום הנרצח)
  11. האם יום הזיכרון ליצחק רבין מסמל עבורנו את התפוררותה של הדמוקרטיה הישראלית?

נספחים

1. חוק יום הזיכרון ליצחק רבין
2. כרזת "שנקר"
3. כרטיסיות "אנשים ותפוח האדמה שלהם"
4. דף מושגים
5. כרטיסיות לפעילות עומק: עקרונות בדמוקרטיה

יום הזכרון ליצחק רבין

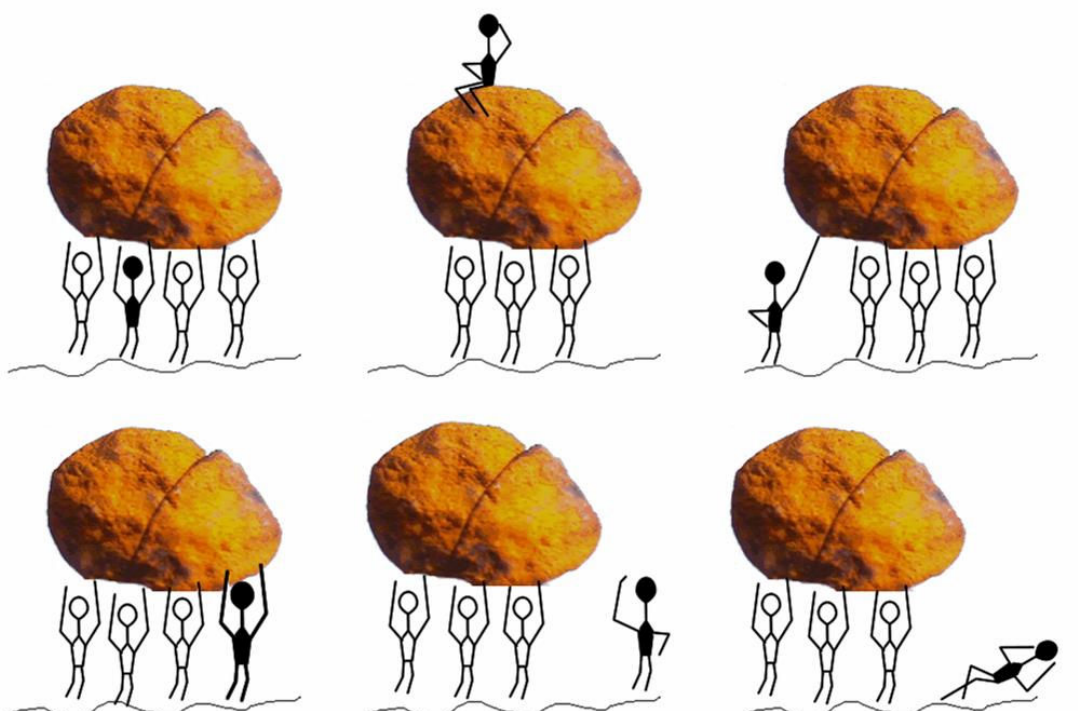
חוק יום הזיכרון ליצחק רבין, תשנ"ז—1997⁽¹⁾

<p>1. (א) י"ב בחשון, יום הירצחו של ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין, יהיה יום זיכרון ממלכתי; יום זה יצוין במוסדות המדינה, במתנות צה"ל ובבתי הספר.</p> <p>(ב) ח ל י"ב בחשון ביום ששי או בשבת, יקוים יום הזיכרון ביום המישי שלפניו.</p> <p>2. הדגלים במוסדות המדינה ובמתנות צה"ל יורדו להצי התורן.</p> <p>3. ליד קברו של יצחק רבין, בהר הרצל, יתקיים טקס זיכרון.</p> <p>4. במתנות צה"ל תפורסם פקודת יום של ראש המטה הכללי.</p> <p>5. בבתי הספר יצוין יום הזיכרון —</p> <p>(1) ב פעולות שבהן יועלו דמותו ופועלו של יצחק רבין;</p> <p>(2) ב פעולות שיוקדשו להשיבות הדמוקרטיה בישראל ולסכנת האלימות לחברה ולמדינה.</p> <p>6. שר החינוך התרבות והספורט ממננה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.</p>	<p>יום הזכרון ליצחק רבין</p> <p>דגל המדינה</p> <p>טקס הזיכרון</p> <p>מתנות צה"ל</p> <p>בתי ספר</p> <p>תקנות</p>
--	---

ע זר ויצמן ב   נימין נתניהו ד   ן תיכון
 נ שיא המדינה ר   אש הממשלה י   ושכ ראש הכנסת

(1) פר   רסם ס"ח תשנ"ז מס' 1630 מיום 17.7.1997 עמ' 186 (ה"ח תשנ"ז מס' 2618 עמ' 342).

אנשים ותפוח האדמה שלהם

אלכסיס דה-טוקוויל 1805-1895, מדינאי והיסטוריון צרפתי

"עיקר העיקרים (בדמוקרטיה הוא) ריבונות העם... רצון העם... כל העוצמה בידי העם... העם משתתף... העם שולט... הכול יוצא ממנו והכל חוזר אליו..."
"כשרוצים לדבר על החוקים המדיניים... יש להתחיל תמיד בעיקר העיקרים – ריבונות העם. העיקרון של ריבונות העם... רצון עם, הוא סיסמה שבה השתמשו לרעה המורדים שבכל הזמנים והעריצים שבכל הדורות... אולם באמריקה (הדמוקרטית), שלא כמו אצל עמים אחדים, אין ריבונות העם עקרון סרק; המידות (הכללים) מודות בו, החוקים מכריזים עלי; הוא מתרחב והולך דרך חירות עד מסקנותיו האחרונות..."

פריקליס, מדינאי אתונאי, מאה 5 לפנה"ס

"...והואיל והממשל אצלנו איננו בידי מעטים, כי אם בידי הכל, על כן נקראת חוקתנו בשם דמוקרטיה. כי כמו בעניינים פרטיים יש חוק אחד לכל, כך גם אשר לערך האיש וכבודו במדינה ובעדה, רק כשרו הוא הנותן לו יתרון ולא מהיותו בן מעמד ידוע. ואיש אשר לאל ידו לעשות טובה לעיר גם עוני לא יהיה למכשול לפניו כי יוקח מאחרי שפל מעמדו לשררה ולכבוד. הליכות חיינו הציבוריים טבועים בחותם החירות, וגם בעסקי היום בין איש ובין שכנו, אין אנו עוינים איש את עמיתו, וגם אם עשה מעשה בזדון לבו, לא נפגענו בחמת קצף, וגם אם לא בא על גמולו, אין אנו מעמידים כנגדו פנים זועפים. בהליכותינו האישיות אין כמונו חופשיים, אבל בחיינו הציבוריים אנו בושים ונכלמים מכל עברה ושומעים בקול השררה בשעתה ולחוקים. לכל ראש לחוקים אשר נתנו לנו להיות מגן לנדכאים, ולכל החוקים, גם אשר אינם כתובים, גם הפרתם נחשבת לקלון לכל איש..."

...אין אנו אוסרים את הישיבה בעירנו על שום איש, לא קרה עוד כי איש גורש מפה, או לא נתנו לו לעשות פה וללמוד מפחד פן ירגלו האויבים את נסתרותינו ויפיקו תועלת.

....רק פה נחשב איש המתרחק מענייני המדינה לא כרודף שלום כי אם כלא-יוצלה. אצלנו יש לכל איש למצער דעה בשאלות האלה.. אין אנו חושבים כי העניינים נפגעים על ידי דיון בציבור. ונהפוך הוא: לדעתנו רק נלוז הוא להתחיל בדבר מבלי לשמוע קודם לימוד זכות וחובה."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופלזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

ג'ון סטיוארט מיל 1806-1873, פילוסוף וכלכלן בריטי.

"ימים רבים... רווחת הייתה המימרה, שאילו אפשרי היה מתן ערובה לכך שישלוט בנו עריץ טוב, היה שלטון היחיד העריץ צורת הממשל המעולה. רואה אני מימרה זו כתפיסה כוזבת ביסודה ומזקת ביותר בדבר מהותו של הממשל הטוב... ההנחה היא שהשלטון המוחלט, כשהוא נתון בידו של יחיד דגול, יש בו כדי לערוב שכל תפקידי הממשל יבוצעו לפי דרישות הצדק והיושר ובחכמה ודעת... להניח את הדברים בידי השלטון... פירושו שלא לדאוג להם כלל ולקבל את תוצאותיהם, כשהן בלתי נעימות, כפגעי הטבע..."

... לא תהא עוד מניעה שהפעילות המדינית והכושר לעסקי הציבור יצמחו בקרב האומה; ודעת הקהל שתקום, לא יהא עוד תפקידה לענות אמן אחרי השלטון.. דעת קהל זו, הבלתי-תלויה במה שמכתיב לה השליט היחיד, תצטרך לתמוך בו או להיות נגדו; ... כל ממשלה מן ההכרח שלא תישר בעיני רבים, ומאחר שהתושבים יהיו להם מוסדות קבועים, ובהם יוכלו להביע את דעותיהם, תישמע לעיתים קרובות קריאת תגר על מעשי הממשלה..."

...לא יקשה לראות שצורת הממשל המעולה בבחינה אידיאלית היא הצורה המקנה את הריבונות, כלומר את השלטון המפקח העליון בסופו של דבר, ביד הקיבוץ כולו שהוא העדה; כל אזרח ואזרח, לא זו בלבד שחלק לו כאן בהפעלתה של אותה ריבונות.. אלא אף נקרא הוא, לפחות לפרקים, להשתתף בפועל בממשל, על ידי שימלא הוא עצמו איזה תפקיד ציבורי, מקומי או כללי.

... אם נעבור עתה אל שאלת השפעתה של צורת הממשל על אופיו של העם, נמצא שיתרוננו של שלטון העם על פני כל צורת ממשל אחרת הריהו... מפורש ובלתי מוטל בספק עוד יותר. לאמיתו של דבר, תלויה שאלה זו בשאלה יסודית עוד יותר, והיא זו: מביין שני טיפוסים האופי הרגילים – הפעיל והסביל – איזהו הרצוי והעדיף למען הטוב הכללי של מין האדם? הטיפוס הנלחם ברעות, או הטיפוס הסובל והנושא אותן; הטיפוס הנכנע לפני הנסיבות, או הטיפוס המתאמץ להשתלט עליהן?

"...בחנו נא משפט מושך זה: 'כל אדם המושפע מהחלטות ממשלה זכאי ליטול חלק בממשלה זו'. אין מיסוי ללא ייצוג. הבה אכנה זאת כ'עקרון האינטרסים המושפעים'... עקרון האינטרסים המושפעים הוא, ככל הנראה, העקרון הכללי הטוב ביותר שאתה עשוי למצוא. אך עם זאת מסתבר שהוא מחייב הרבה פחות מכפי שהוא נראה. ראשית... נאלץ לדחות אותו אם ישנם הבדלים מהותיים בכישורים, כפי שיש על אונייה או בחדר ניתוחים. 'עקרון היכולת' יציב (כאן) את דרישותיו... (גם עקרון) החיסכון טוען, באופן ברור, כנגד התרחבות גדולה מדי, שהרי כיצד יוכל האזרח המושפע מגורמי שלטון כה רבים, שלכל אחד מהם נוהגיו ופקידיו, להקדיש זמן ומרץ לכל אחד מהם. (הן עקרון) היכולת והן... (עקרון) החיסכון נוגדים בחומרה מידה רבה כל כך של השתתפות ישירה.... (עקרונות) אלה תומכים בהשתתפות עקיפה... באמצעות בחירות לקונגרס, האצלת סמכויות והקצבות.

לדמוקרטיה הנציגותית מספר תכונות המבדילות אותה באופן יסודי מדמוקרטיה של ועדות ואפילו מדמוקרטיה ישירה או... של משאלי עם. אפשר שההבדל הבולט ביותר הוא במיקום הסמכות המחליטה בין האלטרנטיבות שבפני הקבוצה, שהרי בעוד שבועדה סמכות זו נתונה באופן ישיר בידי חברה, בדמוקרטיה נציגותית יש תהליך דו-שלבי של קבלת החלטה... בדמוקרטיה נציגותית, בעוד שכל האזרחים יכולים להשתתף בבחירת הנציגים, רק חלק קטן יחסית יכול להשתתף באופן ישיר בקביעת מדיניות וחקיקת חוקים."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופליזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

פריקליס, מדינאי אתונאי, מאה 5 לפנה"ס

"...והואיל והממשל אצלנו איננו בידי מעטים, כי אם בידי הכל, על כן נקראת חוקתנו בשם דמוקרטיה. כי כמו בעניינים פרטיים יש חוק אחד לכל, כך גם אשר לערך האיש וכבודו במדינה..."

"... בהליכותינו האישיות אין כמונו חופשיים, אבל בחיינו הציבוריים אנו בושים ונכלמים מכל עברה ושומעים בקול השררה בשעתה ולחוקים..."

".....רק פה נחשב איש המתרחק מענייני המדינה לא כרודף שלום כי אם כלא-יוצלת. אצלנו יש לכל איש למצער דעה בשאלות האלה.. אין אנו חושבים כי העניינים נפגעים על ידי דיון בציבור. ונהפוך הוא: לדעתנו רק נלוז הוא להתחיל בדבר מבלי לשמוע קודם לימוד זכות וחובה."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופלזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

ג'ון סטיוארט מיל 1806-1873, פילוסוף וכלכלן בריטי.

"...לא יקשה לראות שצורת הממשל המעולה בבחינה אידיאלית היא הצורה המקנה את הריבונות, כלומר את השלטון המפקח העליון בסופו של דבר, ביד הקיבוץ כולו שהוא העדה; כל אזרח ואזרח, לא זו בלבד שחלק לו כאן בהפעלתה של אותה ריבונות.. אלא אף נקרא הוא, לפחות לפרקים, להשתתף בפועל בממשל, על ידי שימלא הוא עצמו איזה תפקיד ציבורי, מקומי או כללי.

והנה, אין כל ספק שטיפוס האופי הסביל רצוי הוא לשלטון היחיד או לשלטון של מתי מספר, והטיפוס הפעיל ובעל הישע העצמי – לשלטון הרבים."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופלזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

רוברט א' דאל פרופסור למדע המדינה, אוניברסיטת ייל, ארצות הברית.

"לדמוקרטיה הנציגותית מספר תכונות המבדילות אותה באופן יסודי מדמוקרטיה של ועדות ואפילו מדמוקרטיה ישירה או... של משאלי עם. אפשר שההבדל הבולט ביותר הוא במיקום הסמכות המחליטה בין האלטרנטיבות שבפני הקבוצה, שהרי בעוד שבועדה סמכות זו נתונה באופן ישיר בידי חברה, בדמוקרטיה נציגותית יש תהליך דו-שלבי של קבלת החלטה... בדמוקרטיה נציגותית, בעוד שכל האזרחים יכולים להשתתף בבחירת הנציגים, רק חלק קטן יחסית יכול להשתתף באופן ישיר בקביעת מדיניות וחקיקת חוקים."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופלזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

אלכסיס דה-טוקוויל 1805-1895, מדינאי והיסטוריון צרפתי

"עיקר העיקרים (בדמוקרטיה הוא) ריבונות העם... רצון העם... כל העוצמה בידי העם... העם משתתף... העם שולט... הכול יוצא ממנו והכל חוזר אליו..."

"כשרוצים לדבר על החוקים המדיניים... יש להתחיל תמיד בעיקר העיקרים – ריבונות העם. העיקרון של ריבונות העם... רצון עם..."

(דרוק, אדלר, רובינשטיין ופלזנטל, עורכים. 2002. רב שיח עם הדמוקרטיה. המכון לחקר הטיפוח בחינוך. הוצאת רמות.)

שלטון העם - המושג "דמוקרטיה" במשמעותו הרעיונית-פילוסופית, איננו מצטמצם רק להליכים של בחירות חופשיות וקבלת חוקים לפי דעת רוב הנציגים, הוא מדגיש את מרכזיותם של האזרחים במערכת המדינתית. אלכסיס דה-טקוויל (הוגה הדעות הצרפתי המפורסם בן המאה ה-19), (התייחס לפן הערכי-מהותי של הדמוקרטיה בקבעו כי "העם הוא ראשית ואחרית כל הדברים; הכל יוצא ממנו והכל חוזר אליו".

שלטון העם הוא ביטוי לריבונות העם, לעובדה שהעם עצמו הוא-הוא מקור כל הסמכות במדינה. העם במשמעות זו מורכב מכלל האזרחים ומתייחס לכל קבוצות האזרחים השונות זו מזו, החיות במדינה. העם כולל את הרוב ואת קבוצות המיעוט השונות גם יחד כאשר המשותף לכל הוא היותם אזרחים שווי זכויות של המדינה. תכלית קיום המדינה הוא העם. הביטוי עם בהקשר בו אנו דנים מקביל לציבור האזרחים אך יש לזכור כי בשפה המקובלת משמש המונח עם גם להגדרה של קבוצה אתנית החולקת הסטוריה ותרבות משותפת, שאינה בהכרח חופפת לציבור האזרחים. הקשר זה אינו נידון כאן.

פירושו של המושג "שלטון העם" במובנו "הפורמלי" בא לידי ביטוי בעיקר בקיומם של בחירות חופשיות המתקיימות בזמנים קבועים לפי חוק. רק על-ידי קיומן של בחירות כאלה בהן משתתפים כלל אזרחי המדינה מקבל המושג "שלטון העם" משמעות של ממש. בחירת נציגים בבחירות היא תנאי הכרחי להיות המשטר דמוקרטי, דמוקרטיה תקרא "דמוקרטיה ייצוגית". תפקידם של נבחרים הציבור הוא לשמש כשליחי ציבור של כלל האזרחים על-מנת לפעול לטובתם, לרווחתם ולביטחונם. הנציגים נבחרים לא רק בשל איכויותיהם האישיות אלא בשל השתייכותם המפלגתית ואומר שהם נאמנים למצע פוליטי, מכלול של עמדות וערכים שהם מבקשים ליישם בזירה הציבורית. לאזרחים ניתנת הזכות וההזדמנות לבחור נציגים מבין הסיעות המתמודדות. הבחירה אמורה לשקף את עמדות שונות ומגוונות. וניתנת לאזרחים גם הזכות להציג את מועמדותם. נציגים אלה הופכים להיות "שליחיו ועושי דברו" של כל אחד ואחת מאזרחי המדינה. ובה בעת הם חשים מחויבות מיוחדת למפלגתם ולבוחריהם, בין החובה לכלל האזרחים לבין החובה לבוחריהם עשוי להתקיים מתח. עם זאת תקפה ועומדת ריבונות העם: אם נשתמש במשל, ניתן להמשיך את נציגי הציבור לירח. כידוע, לירח אין אור עצמי משלו, כל אורו נובע מהשמש. כך גם לגבי נציגי הציבור, אין בידיהם כוח משל עצמם, אלא כל כוחם נובע מהעם, והעם רשאי ומסוגל להחליפם.

מתוך: אתר מט"ח <http://lib.civics.cet.ac.il/pages/item.asp?item=16476>

דמוקרטיה ישירה - הינה משטר בו יש לכל אזרח סמכות להציע, לדון, ולהצביע בכל החלטה פוליטית. בדמוקרטיה ישירה מוחלטת לכל אזרח יש סמכות להעלות להצבעה ולהצביע על קבלת חוקים חדשים, קבלת החלטות ביצועיות, מינוי והדחה של נבחרים ושיפוט. הדמוקרטיה הישירה המפורסמת ביותר היא האתונאית, שם מועצת כל אזרחי הפוליס היוותה את הגוף העליון. הדמוקרטיה האתונאית הייתה הדמוקרטיה המפותחת ביותר בעולם היווני העתיק ועם עלייתה כאימפריה היא השתמשה בכוחה כדי לכפות שלטון דמוקרטי על פולייס אחרות שבאו תחת שליטתה.

דמוקרטיה ישירה מלאה מתקיימת בשניים מהקנטונים של שווייץ, גלרוס ואפנצל אינר-רודן. זכויות שונות של דמוקרטיה ישירה קיימות בשווייץ מאז (ברמת הקנטונים וברמת הפדרציה), ובחלק ממדינות ארצות הברית. מדינות אלה מקיימות משטר המשלב דמוקרטיה נציגותית ודמוקרטיה ישירה. השיטה בכל המדינות דומה למדי: אזרחים יכולים להעלות הצעות על ידי איסוף של חתימות. כאשר נאספת מכסה כלשהי של חתימות, ההצעה מובאת להצבעה כללית. במידה והציבור מצביע בעד ההצעה, היא מתקבלת כחוק במדינה. תומכי הדמוקרטיה הישירה טוענים כי כיום משמש המונח "דמוקרטיה", בטעות, לתיאור משטר הנציגים בו קומץ נציגים נבחר מחליט את כל ההחלטות הפוליטיות (החלטות המחייבות את כל החברה). במשטר כזה, נטען, האזרחים בוחרים מי יקבל במקומם את ההחלטות הפוליטיות, במקום לקבל את ההחלטות הפוליטיות בעצמם.

לטענת תומכי רעיון זה, עצם השימוש בנציגים יוצר רמה מסוימת של דיכוי, ומביא לכך שרעיון הדמוקרטיה ממומש במידה מוגבלת.

דמוקרטיה ייצוגית היא שיטת ממשל דמוקרטית בה מפעיל העם את ריבונותו באמצעות נציגים הפועלים בשמו. הנציגים פועלים על מנת לייצג את בוחריהם, אך לא מבטאים את רצונם של הבוחרים באופן ישיר, אלא מקבלים את הסמכות לפעול על פי הבנתם וראות עיניהם, לנוכח נסיבות משתנות. שיטה זו לעתים מעומתת עם שיטת הדמוקרטיה הישירה, בה אין קיימים נציגים, או שהנציגים חייבים לפעול על פי הוראות בוחריהם הניתנות להם באופן ישיר ללא אפשרות לסטות מהן.

בחירת הנציגים נעשית לרוב על ידי הבוחרים בבחירות רב מפלגתיות חשאיות וחופשיות. כוחם של הנציגים בדמוקרטיה ייצוגית לרוב מוגבל על ידי חוקה או אמצעים אחרים כגון קיומה של רשות שופטת עצמאית וחופשייה, שבידה הכוח להחליט כי החוקים שהתקבלו על ידי הנציגים הם בטלים.

קיומה של הדמוקרטיה הייצוגית אינו סותר אמצעים "ישירים" כמשאל עם, עם זאת, אמצעים אלו מופעלים באופן שאינו תכוף, ולרוב דורשים הסכמתם של הנציגים על מנת ליזום אותם או לאשררם.

לעתים פועלת הדמוקרטיה הייצוגית ב"שני בתים" כאשר אחד הבתים אינו נבחר ישירות, כדוגמת הסנאט בקנדה, או בית הלורדים בבריטניה.

דמוקרטיה ייצוגית ששמה לה למטרה להגן על זכויות האדם נקראת לעתים דמוקרטיה ליברלית. מודל הדמוקרטיה הליברלית, שבבסיסו רעיון הייצוג, הוא המודל המוביל במשטרים הדמוקרטיים כיום.

דמוקרטיה ליברלית

הענקת זכויות פרט שוות לכל, שוויון מוחלט לפני החוק והגנה טובה מפני אפליה. כמו כן היא יוצרת תנאים לקיום תחרות חופשית בין כל האזרחים, לקידום על פי הכשרה וכישורים ללא הפליה, ולעירוב ולמיזוג ביניהם ללא הגבלה. הדמוקרטיה מעוגנת כולה בפרט. האומה היא ישות משנית ואין לה משמעות מעבר לציבור האזרחים. המדינה אינה מזוהה באופן רשמי עם אומה אתנית כלשהי, שפה כלשהי, או תרבות כלשהי. מקור הלגיטימציה למדינה הוא הסכמה עם חוקתה הרשמית או חיים בטריטוריה משותפת, ולא קונצנזוס ערכי או הרגשת השתייכות עמוקה לאומה. מרכז החברה הוא הפרט ולא המדינה. למדינה אין ייפוי כוח לעצב את היחיד או את החברה לפי אידיאל או חזון מסוימים.

דמוקרטיה רפובליקנית

המסגרת לדמוקרטיה זו היא מדינת הלאום המהווה קהילת-על של כלל אזרחי המדינה. המדינה מטפחת את המשותף לכל קבוצות האוכלוסייה על ידי גיבושן של שפה אחת, תרבות אחת, מערכת סמלים אחת וזהות אחת. היא איננה מתערבת בעניינים אתניים, והיא מתייחסת למוצא האתני כאל עניין פרטי בלבד שאינו מהווה נושא לחקיקה ולמדיניות. נוסף על ההשתייכות לקהילת המדינה, כל אזרח משתייך לקהילה קטנה וייחודית יותר (אתנית, לשונית, תרבותית) המעניקה לו תחושת השתייכות וזהות. המדינה מזוהה עם שפה ותרבות מסוימות, שכל אזרח נדרש להטמיען. מופעלים לחצים כבדים לטמיעה המובילים לשיעורי התבוללות גבוהים. מיעוט שרוצה להתבדל מבחינה תרבותית או חברתית רשאי לעשות זאת, אך הוא משלם את המחיר הכרוך בכך. מוקדי הסולידאריות החברתית הם הסכמה רחבה על ערכי התרבות והרגשת השתייכות למדינה-אומה אחת.

דמוקרטיה של עם אדונים

הדמוקרטיה מוגבלת לקבוצה אתנית אחת, ולקבוצות אחרות ניתן מעמד של תושבי קבע בלבד עם זכויות אזרח מוגבלות וללא הזכות הפוליטית לבחור ולהיבחר לפרלמנט. אף על פי שהתושבים רואים את עצמם כחלק בלתי נפרד מהמדינה, אזרחותם נשללת מהם בכוח.

דמוקרטיה קונסוציונלית

המדינה מכירה רשמית בקבוצות האתניות השונות ומעניקה להן זכויות קיבוציות נוסף על זכויות פרט המוענקות לכל. המערכת פועלת על פי העיקרון של שוויון, הסכמה ושותפות. לשם השגת מטרות אלה נקבעים ההסדרים המוסדיים הבאים: ייצוג יחסי, שלטון קואליציוני, אוטונומיה,

זכות וטו המיועדת למנוע החלטות שפוגעות באינטרסים החיוניים של המיעוט, ופוליטיקה של משא ומתן כדי להגיע לקונצנזוס, לפשרה או לאי-החלטה בהסכמה.

דמוקרטיה רב-תרבותית

זכותם של מיעוטים להיות שונים ומוכרת וניתנות להם גם זכויות קיבוציות, אך הסדרים אלה אינם רשמיים ואינם מעוגנים בחוק כמו בדמוקרטיה קונסוציונאלית. המדינה אינה רואה את עצמה כמשתייכת ללאום מסוים, ואינה משליטה בכוח תרבות או שפה אחת, אלא משתדלת להרחיב את האזרחות המשותפת, ליצוק בה תכנים ולעבותה, כדי שתשמש מוקד אינטגרציה משותף לקבוצות התרבותיות והאתניות השונות. האידיאולוגיה של רב-תרבותיות נותנת לגיטימציה לשימורם של הבדלי התרבות והזהות ואפילו רואה אותם כראויים לטיפוח. למיעוטים מוענקות באופן לא רשמי זכויות קיבוציות לייחוד תרבותי ולייצוג במוסדות הציבור והמדינה.

אתנוקרטיה

הזכויות צריכות להיקבע על ידי שיוך אתני, ולא על ידי אזרחות. מקור הגיטימציה של המשטר אינו ציבור האזרחים, אלא האומה האתנית השלטת. הגבולות הפוליטיים מטושטשים על ידי התפשטות טריטוריאליה של המדינה, על ידי מעורבותה של התפוצה האתנית בענייניה ועל ידי נחיתותם של המיעוטים האתניים החיים במדינה. קבוצה המייסדים מנכסת לעצמה את מנגנון המדינה וקובעת מדיניות מפלה נגד הקבוצות האחרות. המשטר מקיים "פתיחות סלקטיבית", בצורה של מתן זכויות דמוקרטיות חלקיות, כדי להשיג לגיטימציה מסוימת ובמיוחד כדי למנוע ביקורת בינלאומית.

דמוקרטיה אתנית

משטר דמוקרטי שבו מוענקות זכויות אזרח לכל תושבי הקבע המעוניינים בקבלת אזרחות, אך בה בעת ניתן מעמד מועדף לקבוצת הרוב. המדינה שייכת לרוב, ולא לכלל אזרחיה, והרוב משתמש במדינה כבאמצעי לקידום ענייניו ומטרותיו הלאומיים. המיעוט ניצב בפני בעיה קשה של אי נאמנות בכוח למדינה מכיוון שהוא אינו יכול להגיע לשוויון מלא ולהזדהות מלאה עם המדינה. עם זאת, הענקת אזרחות למיעוט מאפשרת לו לנהל מאבק נמרץ למימוש זכויותיו ולשיפור מצבו בלי לחשוש מדיכוי מצד השלטונות ומצד קבוצת הרוב. המדינה מטילה פיקוח והגבלות שונות על המיעוט כדי למנוע חתרנות, אי סדר ואי יציבות. כתוצאה מכך, נשמר המצב הקיים, אך לאורך זמן חלה הטבה חלקית במעמד המיעוט.

למנחה, מקורות נוספים להעשרה, לבירור מהותה של הדמוקרטיה ומאפייניה
<http://www.edu-negev.gov.il/tapuz/chanatp/312193739/172767418.htm>

העשרה למנחה:

התחושה הרווחת בציבור ומקבלת חיזוק במחקרים מראה כי בני נוער ואזרחים רבים נוטים לוותר בהדרגה על מימדי החיים הדמוקרטיים. (ברטל, דניאל, 1990)

1. המכון הישראלי לדמוקרטיה פרסם את מדד הדמוקרטיה (2004), בו בחן את עמדות בני הנוער בישראל למרכיבים שונים בחיים הדמוקרטיים בישראל

מומלץ להביא מידע בסוגיות נוספות מתוך הסקר . כגון: הכמיהה למנהיגות חזקה (60%)

תומכים במנהיגות חזקה כתחליף לחוקית), הרגשת שייכות וזיקה לארץ במגמת ירידה,

החלשות האמון במוסדות השלטון ועוד)

2. מכון פרידריך אברט ערך מחקר מקיף בנושא: "שינוי בעמדות אישיות, חברתיות ולאומיות של הנוער הישראלי מאז שנת היובל" (עורך ד"ר רובי נתנזון)

להלן נתונים מן הסקר המתייחסים לממצאים שנאספו בשנת 2004

1. "מאד חשוב לי להשפיע על מה שקורה כאן במדינה?"

לגמרי לא נכון: 6.7%

לא כל כך נכון: 18.9%

די נכון: 33.3%

נכון מאד: 39.2%

לא יודע: 1.9%

2. " מה אתה מעדיף : ממשלה דמוקרטית שדעותיה ומעשיה מנוגדים לדיעותך , או ממשלה לא דמוקרטית שאתה מסכים עם דעותיה?"
 ממשלה לא דמוקרטית שאני מסכים עם דעותיה 17.4%
 ממשלה דמוקרטית שדעותיה מנוגדות לשלי 56.6%
 שתיהן גרועות בעיני באותה מידה 25.9%
3. " האם אתה מסכים או מתנגד למשפט : די באיום הקל ביותר על בטחון המדינה כדי להצדיק הגבלה רצינית על הדמוקרטיה?"
 מסכים בהחלט : 7.4%
 די מסכים : 21.6%
 לא בטוח : 35.4%
 די מתנגד : 21.3%
 מתנגד בהחלט : 14.3%
4. "ומה הכי חשוב לך לגבי המדינה, האם חשוב לך שתהיה מדינה?"
 המשתתפים מתבקשים לדרג לפי סדר חשיבות את המאפיינים הבאים) :
 שמבטיחה רמת חיים גבוהה 1.1%
 שמעניקה שוויון כלכלי בין האזרחים 14.0%
 דמוקרטית 9.5%
 יהודית 17.0%
 שחיה בשלום עם שכנותיה 26.3%
 שמעניקה שוויון בזכויות פוליטיות וחברתיות 15.9%
 שיש בה שוויון בין נשים וגברים 8.7%
 כולם אותו דבר 3.7%
 אף אחד 3.8%
 לא יודע 0.0%

שאלות נוספות לאור הסקר :

-עניין ומעורבות פוליטית של בני נוער :

- כל כמה זמן אתה מתעדכן בנעשה בפוליטיקה דרך הטלוויזיה, הרדיו או העיתונות?
 (כל יום או כמה פעמים בשבוע) – 56%
 -באיזו מידה אתה מתעניין בפוליטיקה?
 (במידה רבה או במידה מסוימת)- 50%
 -באיזו מידה אתה נוהג לשוחח עם חבריך ועם בני משפחתך על עניינים פוליטיים?
 (במידה רבה או במידה מסוימת)- 55%